A tejtermelők és a tejtermelés helyzete Székelyföldön

(folytatás az előző lapszámból)

SZABÓ ÁRPÁD

Az alább közölt tanulmány folytatása a szerző folyóiratunk ezévi 3.-ik számában megjelent tanulmányának, melyben a Székelyföld gazdaságának s azon belül a térség sajátos gazdasági ágazatának, az állattenyésztésnek, valamint a szorosan hozzákapcsolódó tejtermelés jelenlegi helyzetét mutatja be.Figyelembevéve a meglevő adottságokat, jövőbeli fejlődésének lehetőségeire mutat rá, amelyek ésszerű kihasználása jelentős mértékben kihathat a térség lakossága jelenlegi szánalmas életminőségének kézzelfogható javulására.

A szarvasmarhák száma 2000-ben Székelyföldön 210 000 körül volt. A törzskönyvezett állatok arányát és a fajtaminőséget a 2. fejezetben részletesen tárgyaljuk.

I.3. táblázat: A szarvasmarha-állomány 2000 elején (1000 főben számolva)

Megye/régió	Szarvasmarha	
	Összesen	Tehén és növendék
Országos összes	3051	1769
Magánkézben	**2929**	1716
Központi régióban	412	234
Magánkézben	**382**	220
Kovászna – összesen	50	27
Magánkézben	**46**	26
Hargita – összesen	76	44
Magánkézben	**75**	44
Maros – összesen	84	52
Magánkézben	**72**	46

I.4. táblázat: 100 hektárra[1] jutó szarvasmarhák száma 2000 elején

Megye	Összesen	Tehén és növendék
Országos szinten	21,4	12,4
Magánkézben	**24,0**	**14,1**
Központi régióban	21,6	12,3
Magánkézben	**21,8**	**12,6**
Kovászna – összesen	26,8	14,6
Magánkézben	**26,9**	**14,9**
Hargita – összesen	18,6	10,9
Magánkézben	**18,9**	**11,1**
Maros – összesen	20,9	12,9
Magánkézben	**20,5**	**13,3**

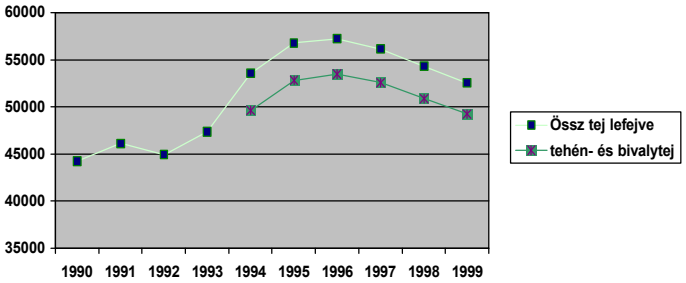
Az I.4. táblázatból kitűnik, hogy Kovászna megyében az országos átlagnál jóval több szarvasmarhát tenyésztenek az erre alkalmas területeken. Maros megye teljesítménye közel áll az országos átlaghoz, de Hargita le van maradva, talán ott van a legtöbb lehetőség az állomány bővítésére.

Az I.5. táblázat a számunkra hozzáférhető legfrissebb adatokat közli a fejőstehenek számáról és a tej termelésének alakulásáról az általunk vizsgált régióban.

Az országos szintű tejtermelés alakulását vizsgálva azt láthatjuk, hogy a megtermelt tej mennyisége az elmúlt évtizedben egy ideig stagnált, majd 1993 után kissé emelkedett. Az 1999-es visszaesés

I.6. táblázat: A tejtermelés alakulása Romániában 1990-1999 között (ezer hektoliterben)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Összes tej lefejve	44 229	46 098	44 934	47 347	53 558	56 775	57 221	56 179	54 336	52 563
Magán-gazdaságokból	25 920	39 871	39 622	43 040	49 561	52 969	53 885	53 478	52 072	51 064
A borjak fogyasztása nélkül	36 975	39 382	37 449	39 434	45 589	48 704	49 197	48 582	47 197	45 607
Magán-gazdaságokból	22 249	33 932	32 902	35 840	42 255	45 499	46 424	46 361	45 296	44 361
Tehén- és bivalytej	40 311	41 823	41 079	43 507	49 632	52 830	53 477	52 581	50 902	49 249
Magán-gazdaságokból	22 652	35 742	35 900	39 309	45 737	49 113	50 211	49 937	48 686	47 781
A borjak fogyasztása nélkül	33 057	35 107	33 593	35 594	41 663	44 759	45 453	44 984	43 763	42 292
Magán-gazdaságokból	18 982	29 804	29 180	32 110	38 437	41 642	42 750	42 820	41 910	41 079

oka lehet akár természeti is, a további idősorok még nem állnak rendelkezésünkre.

A csökkenő állomány mellett (lásd I.2. táblázat) stagnáló ter-

I.7. táblázat: Az állatonkénti évi átlagtermelés alakulása Romániában 1990-1999 között (literben)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Összesen	2063	2203	2305	2440	2790	2955	3018	3057	3030	2990
Magán-kézben	2073	2111	2239	2415	2790	2951	3020	3073	3036	2995

melés, majd a stagnáló állatlétszám mellett növekvő termelés egyaránt az állatok tejhozamának javulását mutatja. Ez konkrétan látható az I.7. táblázatban.

A táblázat azt mutatja, hogy az állatonkénti tejhozam 1997-ben 50%-kal nagyobb volt az 1990-ben számított értéknél. A gazdák

I.5. táblázat: A fejőstehenek száma és a tehéntej termelésének alakulása 2000. 03. 31-én

Megye	Összesen			Állami szektor			Magánszektor		
	Átlag szám	ezer hl	l/fő	Átlag szám	ezer hl	l/fő	Átlag szám	ezer hl	l/fő
Hargita	39 747,0	288,8	727,0	211,0	1,8	853,0	39 536,0	287,0	726,0
Kovászna	25 789,0	169,0	655,0	1128,0	10,2	904,0	24 661,0	158,8	644,0
Maros	44 491,0	333,1	749,0	3213,0	18,7	582,0	41 278,0	314,4	762,0
Összesen	**110 027,0**	**790,9**	**718,8**	**4552**	**30,7**	**674,4**	**105 475,0**	**760,2**	**720,7**

Forrás: Ministerul Agriculturii, Alimentaţiei şi a Pădurilor (Date operative pentru anul 2001)

[1] Az Országos Statisztikai Hivatal az állatállományt a szántó + kaszáló + legelő típusú területekhez viszonyította.

I.8. táblázat: Az állatonkénti átlagtermelés 1999-ben (literben)

	Tehén- és bivalytej	
Megye / Régió	Összesen	Magánkézben
Románia	2990	2995
Központi régió	3129	3173
Kovászna	3291	3290
Hargita	3089	3089
Maros	2968	3055

hozzáértése és a termelés hatékonysága tehát növekszik. Az I.8. táblázatból azt is látjuk, hogy Székelyföldön a tejhozamok jóval meghaladják (Kovászna megyében 10%-kal) az országos átlagot.

Miután megvizsgáltunk néhány általános adatot a tej termeléséről és az állatállomány alakulásáról, nézzük meg, hogy kik és milyen mértékben fogyasztják a tejtermékeket országunkban.

Az I.9. táblázat azt mutatja, hogy a lakosság jövedelmének elég tetemes részét élelmiszerekre és italokra költi. A mezőgazdaságban dolgozóknál kimutatott kisebb arány annak tudható be, hogy ők önmaguk számára megtermelik az élelem egy részét, és nem kell költsenek rá.

A tejtermékek fogyasztásának alakulása 30%-os növekedést mutat 10 év alatt. (Igaz, hogy a növekedés csak 1996-ig tartott, az utóbbi években a stagnálás jelei mutatkoznak.) A termelésben nagyobb ingadozás mutatkozik, ott is 1996 volt a legjobb év, azóta

I.11. táblázat: Az 1999. és 2000. év első negyedévében előállított tejtermékek

Specifikáció	Év	IM	I. negyedév
Fogyasztási tej	1999	ezer hl	247,0
	2000	ezer hl	203,0
Tejpor	1999	tonna	503,0
	2000	tonna	486,0
Friss tejtermékek	1999	ezer hl	208,0
	2000	ezer hl	195,3
Vaj	1999	tonna	1182,0
	2000	tonna	1099,0
Sajtféleségek	1999	tonna	6369,0
	2000	tonna	6131,0

Forrás: Comisia Națională pentru Statistică

I.12. táblázat: Az 1999–2001. év első félévben előállított tejtermékek

Specifikáció	Év	IM	I. félév
Fogyasztási tej	1999	ezer hl	459,0
	2000	ezer hl	360,2
	2001	ezer hl	476,4
Tejpor	1999	tonna	2950,0
	2000	tonna	3152,0
	2001	tonna	3671,0
Friss tejtermékek	1999	ezer hl	394,0
	2000	ezer hl	355,2
	2001	ezer hl	524,5
Vaj	1999	tonna	2804,0
	2000	tonna	2685,0
	2001	tonna	2455,0
Sajtféleségek	1999	tonna	14228,0
	2000	tonna	13274,0
	2001	tonna	13964,0

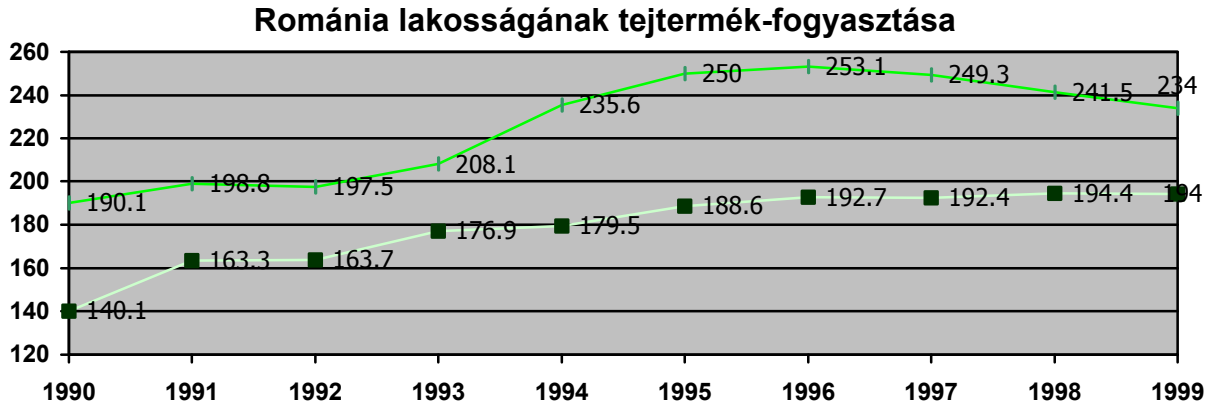
Forrás: Institutul Național pentru Statistică și Studii Economice

I.9. táblázat: Különféle típusú háztartások összköltségének struktúrája 1999-ben

		Össz. Háztartás	Alkalmazottak	Földmûvesek	Munkanélküliek	Nyugdíjasok
Románia	**Összköltség lejben**	859 702	977 882	657 769	582 347	871 969
Középsõ régió		862 339	942702	662 152	568 270	903 216
Románia	**Ebbõl élelmiszer- és italfogyasztás %-ban**	22,1	24,1	12,6	26,4	20,9
Középsõ régió		22,4	23,7	14,3	26,4	21,1

I.10. táblázat: Az ország lakosságának egy főre eső átlagos éves tej- és tejterméktermelésének és -fogyasztásának alakulása 1990–1999 között (tej-egyenértékre átszámolva,literben)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Termelés	190,1	198,8	197,5	208,1	235,6	250,0	253,1	249,3	241,5	234,0
Fogyasztás	140,1	163,3	163,7	176,9	179,5	188,6	192,7	192,4	194,4	194,0

[2] A statisztikai évkönyv a vaj fogyasztását nem számítja bele a tejtermékfogyasztásba. Az adatok ezért egy kissé torzulhatnak.

csökkenés észlelhető. A statisztikai hivatal adatai szerint tehát Romániában tejből túltermelés mutatkozik.

Viszont ha a fogyasztást vesszük figyelembe, azt támasztják alá a megyei mezőgazdasági igazgatóságokon készített interjúk is, hogy a hazai fogyasztás még mindig jóval kisebb az EU-átlagnál.

Az I.11. és I.12. táblázatok esetében azt láthatjuk, hogy 2000-ben az előző évhez képest visszaesés történt mindenféle tejtermék előállításában, viszont a vajat kivéve 2001-ben minden termék előállítása újból fellendült.

Ha összevetjük ezeket az adatokat az I.5. táblázatéval, azt látjuk, hogy az országban 1999-ben a borjak fogyasztását levonva 45 607 hektoliter tejet fejtek le, ebből a borjak fogyasztását levonva 42 292 hektoliter tehén- és bivalytej állt a feldolgozók (és a fogyasztók) rendelkezésére. Ezzel szemben a lakosság 43 568 hektoliter tejnek megfelelő tejterméket fogyasztott, tehát országos szinten tejtermékekből az ország 1999-ben behozatalra szorult.

Az I.3., I.4. és I.7. táblázatok összevonásával kaptuk az I.15-ös táblázatot, amelyben a régiónkénti (megyénkénti) termelést figyeltük meg az 1999-es évben.

I.13. táblázat: A lakosság megoszlása 1999 július 1-jén

Régió	Lélekszám	Városi	Falusi	Százalékban		Népsûrûség
				V	F	
România össz.	22 458 022	12 302 729	10 155 293	54,8	45,2	94,2
Központi régió	2 646 341	1 602 222	1 044 119	60,5	39,5	77,6
Kovászna	230 542	120 679	109 863	52,3	47,7	62,1
Hargita	342 128	156 008	186 120	45,6	54,4	51,5
Maros	601 552	309 576	291 976	51,5	48,5	89,6
Székelyföld[3]	873 446	431 475	441 971			

I.14. táblázat: A lakosság átlagos éves tej- és tejtermékfogyasztása 1999-ben

	Lélekszám	Tejtermék fogyasztás 1000 hektoliterben
România össz.	22 458 022	43 568,5
Központi régió	2 646 341	5133,9
Kovászna	230 542	447,2
Hargita	342 128	663,7
Maros	601 552	1167,0
Székelyföld[4]	873 446	1694,4

I.15. táblázat: A régiónkénti tehéntejtermelés 1999-ben

Megye/régió	Tehenek száma 1000 fõ	Átlagos éves állatonkénti termelés	Termelés hektoliterben
Országos összes	1769	2990	52 893,10
Központi régió	234	3129	7321,86
Kovászna	27	3291	888,57
Hargita	44	3089	1359,16
Maros	52	2968	1543,36

Amint a táblázatból kitűnik, mindhárom megyében tejből túltermelés van, Hargita és Kovászna megyében is a megtermelt tej az elfogyasztottnak duplája.

A helyzet más szemszögből is tárgyalható. Az egyik, országunkban is megtelepedett, multinacionális tejfeldolgozó cég képviselőjének elmondása szerint a feldolgozók nyersanyaghiánnyal küzdenek. A feldolgozó kapacitások még 25–30%-ban sincsenek kihasználva, miközben 4–5-szörös túlkereslet mutatkozik a tejtermékek iránt.

I.16. táblázat: Az első negyedévi tejtermelés és rendeltetése

Specifikáció	IM	Év	I. negyedév	Százalék
Termelés	ezer hl	1999	10 587,6	
	ezer hl	2000	10 712,3	
Technológiai fogyasztás	ezer hl	1999	1178,8	11,13%
	ezer hl	2000	1269,7	11,85%
Családi fogyasztás	ezer hl	1999	4553,9	43,01%
	ezer hl	2000	4692,8	43,81%
Piacra szállított termékek	ezer hl	1999	2851,4	26,93%
	ezer hl	2000	2885,8	26,94%
Feldolgozóknak szállított termékek	ezer hl	1999	2003,5	18,92%
	ezer hl	2000	1864,0	17,40%

Forrás: Ministerul Agriculturii şi Alimentaţiei (Date operative pentru anul 2000)

Országos átlagban egy tehéntenyésztő gazdaságra 1,25 fő fejőstehén jut. Egy ilyen állomány egyrészt nagyon távol áll a gazdaságos üzemmérettől, másrészt ilyen mértékű felaprózottság mellett a nyersanyag begyűjtése komoly logisztikai gondot jelent.

Az I.16. és I.17. táblázatok bemutatják, hogy a tejtermelés az országban gyakorlatilag privatizálva van, az állami szektor termelése szinte elhanyagolható. A táblázatokból az is nagyon jól látha-

I.17. táblázat: A 2000. és 2001. első félévi tejtermelés és rendeltetése

Specifikáció	Az elért termelés		A termelés értékesítése							
			Feldolgozóknak szállított termékek		Piacra szállított termékek		Családi fogyasztás		Technológiai fogyasztás	
	2000	**2001**	**2000**	**2001**	**2000**	**2001**	**2000**	**2001**	**2000**	**2001**
Tejtermelés	24 412,5	24 229,5	4659,7	4792,0	6349,0	6567,3	10 128,7	9822,5	3275,1	3047,7
Állami szektor	696,6	407,2	353,1	204,0	236,0	137,9	0,0	0,0	107,5	63,5
Magánszektor	23 715,9	23 822,3	4306,6	4588,0	6113,0	6429,4	10 128,7	9822,5	3167,6	2984,2

Forrás: Ministerul Agriculturii, Alimentatiei si a Padurilor (Date operative pentru anul 2001)

3. Itt is Hargita és Kovászna megye teljes lakosságával és Maros megye lakosságának 40%-ával számoltam.
4. Itt is Hargita és Kovászna megye teljes lakosságával és Maros megye lakosságának 40%-ával számoltam.

tó, hogy a megtermelt tejnek csak 17–18%-a kerül a feldolgozó egységekhez, a megtermelt tejnek szinte felét a termelő családok elfogyasztják (vagy valószínűleg részben feketén adják el), és másik 25%-át direkt módon értékesítik a kistermelői piacokon.

I.1. A tejfeldolgozó ipar fejlődése az Uniós integráció szempontjából.

A Mezőgazdasági, Élelmezésügyi és Erdőgazdálkodási Minisztérium által készített, az Európai Bizottságnak a múlt év decemberében átadott „Documentul de poziție al României" 2007-re (a belépésre tervezett évre) 7 500 000 tonnányi tejtermelést irányozott elő. [MAAP, 2002]

Ezzel szemben a nagyobb feldolgozók (pl. a Friesland) vezetői arra figyelmeztetnek, hogy Románia az előcsatlakozások során nem tárgyal megfelelően, és ezért előfordulhat, hogy az EU semmiféle kvótát nem fog engedélyezni, hanem belépésünk után az EU országunkat tejtermék-importra fogja kötelezni.

Ugyanakkor az EU Közös Agrárpolitikában (Common Agricultural Policy – CAP) előírt támogatások az alábbi formákban történő kifizetését igényelték:

– kiegészítő juttatás
– az állandó legelők területére adott hektáronkénti támogatás

Az európai normák bevezetése a belépés pillanatáig a következőket írja elő:

– a fogyasztói tej minőségi mutatóira és a kereskedelmi megnevezésére vonatkozó normák kidolgozását és bevezetését (zsírtartalom, sűrűség, fagypont és proteintartalom);
– a márkavédelemre és minőségre vonatkozó normák kidolgozását és bevezetését, valamint az ellenőrzési módszerek elfogadását a minőségi paraméterek meghatározása céljából;
– a nemzeti tejipari termelők szövetségének bevonását a törvények egyeztetésébe;
– tanulmányok és kutatások végzését a termelési zónákban a következő célokból:
– a tejminőségmutató adatainak az időszerűsítése
– a tej minőségének javítására vonatkozó mozgalmak kezdeményezése
– elemző laboratóriumok korszerűsítése
– a tejre vonatkozó adatok közzétételére és viszonyítására (jelentés) létrehozni egy jól működő rendszert.

2004-ig teljesen meg kell szervezni a fizetési és beavatkozási ügynökséget, úgy, hogy 2006-ban már működhessen.

A fizetési és beavatkozási ügynökség nyilvántartja:

– a tejtermelés mennyiségét
– a kifizetéseket
– a beavatkozási rendszert a vajra, a vaj és a tejföl magánraktározásának a segítését, a zsírtalanított tejpor védelmét, a tejporra és a sajtra a magánraktározás segítését
– a forgalmazást elősegítő lépéseket a takarmányként használt tejpornak, az ártámogatott tejföl, vaj és sűrített vaj támogatását nonprofit szervezetek, katonai és hasonló egységek, pékségek és fagylaltgyártók számára – a tejtermékek iskolai adományozását.

Az európai normákhoz való felzárkózásra vonatkozólag a minőségi és higiéniai körülmények az egész termelési és forgalmazási láncon megvalósítandóak, és ebben az irányban egy rendkívül fontos szerep hárul a majdnem szakmai szövetségekre és terméktanácsokra.

Jelentős pénzügyi alapok szükségesek az Unió elvárásainak megfelelő infrastruktúra-létrehozó szektor modernizálására.

II. A tejtermelők helyzete

Ez a fejezet az állattenyésztési és tejtermelési oldalt vizsgálja. Bemutatjuk az infrastruktúra helyzetét és az állatállományt, majd megvizsgáljuk a takarmányozást és a tejhozamokat, külön szólva az állami támogatási rendszerről.

A megyei mezőgazdasági igazgatóságokon az interjúalanyok katasztrófahelyzetről beszéltek az ország mezőgazdaságában. Az általuk felvázolt rossz helyzetre első példaként egy 1910-es statisztikai kimutatást hoztak fel, amelyben le van írva, hogy a mai Hargita megye területén 180 ezer fő szarvasmarha létezett. Napjaink állománya a megyében ennek még fele sincs, összesen kb. 75 ezer fő.

Ugyanakkor elmondták, hogy a mai támogatási rendszer, amely minimum 11 fejőstehén neveléséhez és 50 ha terület megműveléséhez köti a SAPARD pályázati lehetőségeket, az erőforrások koncentrációjához fog vezetni, amely néhány ezer embernek munkát fog adni a modern farmoknál, viszont több tízezer vagy százezer munka és megélhetés nélkül fog maradni. Adatközlőnk véleménye szerint manapság az országban 12 millió ember él elsődlegesen vagy jövedelem-kiegészítésként mezőgazdaságból. Ez 4,5 millió parasztgazdaságot jelent. Ha a támogatási és pályázati rendszer nyomán megtörténik a koncentráció, maximum 1,5 millió parasztgazdaság fog talpon maradni, a többi tönkremegy, és az emberek megélhetési forrás nélkül maradnak.

Itt hallottuk azt a véleményt, hogy a hivatalosan leközölt termelési és értékesítési adatok nem valósak, mert a legtöbb román állampolgár az országban érzékelhető anyagi nyomor miatt nem élelmiszerüzletekből szerzi meg az ipari módszerekkel feldolgozott és ellenőrzött – és emiatt drága – termékeket, hanem a piacokról vagy a szomszédban lakó kistermelőktől, ahol olcsóbb. Például az ilyen módon lefejt és eladott tej nem jelenik meg semmiféle statisztikában.

Az említett nyomor és kis vásárlóerő miatt interjúalanyunk nem tartotta fontosnak a feldolgozó vállalatok számára az ISO 9001 minősítés megszerzését, mert szerinte az csak a költségeket – és ezáltal az árat – emelné, csökkentve az amúgy is alacsony keresletet. Ez a vélemény a vezető beosztásban dolgozó hivatalnokok

pesszimizmusát és marketingszemléletük hiányát tükrözi.

A felelős személyektől azt is megtudtuk, hogy a jelenlegi kis hatékonyságú termelési módszerek mellett is a tejtermelés jóval meghaladja a fogyasztást (ezt a hivatalos statisztikai adatok is alátámasztják, lásd az l. I.12. és I.13. táblázat). Húsból viszont például Hargita megye behozatalra szorul, tehát egy jó eredménnyel kecsegtető irány volna egyes gazdák számára áttérni a tejelő szarvasmarhák tenyésztéséről a húsmarhák tenyésztésére, vagy – figyelembe véve a táplálkozási szokásokat – a sertéstenyésztés bővítésére.

Kutatásaink során egy másik tanulságos példa az egyik székelyföldi tejporgyár esete volt. A gyár termékét elküldték Svájcba, ahol a tejport kitűnő minőségűnek találták. Az első nagyobb volumenű megrendelés előtt a svájciak eljöttek megnézni azokat a gazdaságokat, ahonnan a tej származik. Amikor meglátták a helybéli „mintagazdaságokat", amelyekről az itteniek azt hitték, hogy megfelelnek a legmagasabb nyugati elvárásoknak is, a vendégek kijelentették, hogy nem fognak azoknak a teheneknek a tejéből készült tejport fogyasztani, amelyeket ilyen rossz higiéniai körülmények között tartanak.

Az egyik állatorvos interjúalanyunk elmondta, hogy a legtöbb székelyföldi faluban, ahol nem létezik megfelelő csatornahálózat, az emberek bevezették a házaikba a vizet, és különféle szennyvízelvezető rendszereket barkácsoltak, amelyekkel elfertőzték a földjeiket. Ilyen körülmények között biotermelésről szó sem lehet. Az ilyen módszerek bevezetésével kecsegtető ötleteket egyszerűen mézesmadzagnak kell tekinteni.

II.1. A humán erőforrás

Mielőtt a termelés tulajdonképpeni elemzésébe kezdenénk, meg kell vizsgálnunk, hogy tulajdonképpen kik is foglalkoznak országunkban tejtermeléssel, és ez mennyiben befolyásolja a termelést.

A szocializmus idején a párt- és országirányítók erőszakos iparosításba kezdtek. Az elkobzott vagy mezőgazdasági termelőszövetkezetekbe kényszerített földek megművelőit az újonnan iparosodó városokba költöztették, és gyárakban kezdtek el dolgozni. Akik nem tudtak a városokba költözni, a városkörnyéki falvakból ingáztak az üzemekbe. Ez igaz Székelyföldre is, ahol a megyésítéssel jelentéktelen kisvárosokból lettek megyeszékhelyek és szocialista iparközpontok.

Interjúalanyaink szerint ezekben az időkben általában csak az öregek, a buták és a fogyatékosok maradtak falun és űzték a mezőgazdaságot. A mezőgazdaságot igazán szívből szerető és értő embereknek csupán nagyon kis hányada maradt otthon. Az ingázók csak másodállásban, esetleg pótcselekvésként vagy jövedelem- és élelem-kiegészítésért dolgoztak a gazdaságaikban.

A rendszerváltás és a gazdasági struktúraváltás után nagyon sok szocialista nagyvállalat bezárt, és a munkásaik állás nélkül maradtak. Sokan költöztek haza, de nem szívből és odaadással gazdálkodnak, hanem kényszerből, és közben a csodát várják. A többség tudatában a mezőgazdasági munka továbbra is a fogyatékosoknak való – ennek most vissza kellene szerezni a becsületét.

A másik nagy probléma a tudás, a szakismeretek hiánya. A mostani gazdálkodóknak az apái gyermekkorukban tanulták az ő apjuktól a gazdálkodást. Ismereteiket nem használták, most újra kezdenek dolgozni, de az öregek mire emlékeznek?

Az egyik legnagyobb probléma a menedzsment-ismeretek hiánya (interjúalanyaink elmondása szerint nyugaton azzal kezdik a szakiskolákban, csak azután következnek a szaktantárgyak).

Megfigyeléseink szerint problémát jelent az is, hogy sok helyen a nőket nem engedik tanulni és dolgozni. „Ez nem a te eszednek való!" – mondja sok gazda az asszonynak.

A fentebb említett okok pszichológiailag is blokkolják a továbbfejlődést, a gyermekekkel is meg kellene szerettetni a mezőgazdaságot.

Több helyen a (magánkézben levő) feldolgozók vezetői és alapítványok (pl. az AgroRom Alapítvány Marosvásárhelyen) ingyenes képzéseket, tanfolyamokat tartanak (főleg télen) a gazdák számára, meghívott vendégelőadókkal. A szervezők szerint viszont 40 meghívottból legfeljebb 15 megy el. A székelyek „mindent tudnak", nem kell nekik tanács, segítség. (Igaz, hogy mások elmondása és kutatásai szerint a baj az, hogy csak írott meghívókat küldenek szét a gazdáknak. Sok helyen csak akkor fogadják el a meghívást, ha személyesen adják át nekik a meghívókat. Ezen a felfogáson is változtatni kellene.)

Összefoglalóként elmondható, hogy a gazdák nagy része muszájból gazdálkodik, nem szívből. Tudásuk hiányos és elavult. A szakismereteket nem igénylik (ezeket észrevétlenül kell az anyagba bevinni) a továbbképzőkön. Természetesen akadnak azért pozitív példák is. Sok fiatal kijutott ausztriai és svájci mintagazdaságokba, és sok ismeretet elsajátított, a vállalkozóbb kedvűek előtt nagyon nagy lehetőségek állnak.

II.2. Terület és infrastruktúra

Amint azt az I. fejezetben leírtuk, Székelyföldön az országos átlaghoz képest nagyon sok az erdő, a legelő és a kaszáló (1.1. táblázat). A régió területén tehát sok megfelelő helyet találunk a klasszikus állattenyésztés folytatására. Az állatokat nyáron legeltetik, télen pedig a kaszálókról nyert száraztakarmánnyal táplálják őket.

A falvak lakossága a szarvasmarha-tenyésztés szempontjából három csoportra osztható. Van, aki 1–2 tehenet tart, és csak a saját és családi szükségletének kielégítésére használja a tejet. Egy másik csoportnak egyéb fő pénzforrása van, a tejtermelésből csak a saját szükségleteiket látják el, és kissé kiegészítik belőle a jövedelmüket. A harmadik csoport az, amelyik a szarvasmarha-tenyésztést fő jövedelemforrásának tekinti, és több állatot nevel.

Ha a számokat tekintjük, pl. Hargita megyében a tejtermelők száma 30 880 gazdaság, potenciálisan azonban ez 87 164 gazdaságra növelhető. Istállóval és szénatárolóval (csűrrel) az összes gazdaság rendelkezik, az istállók átlagosan 4–5 szarvasmarha befogadására alkalmasak. A 4–5 állatból 2–3 fejőstehén, a többi borjú vagy hízó bika. Az istállókban van elektromos áramellátás, azonban a vízellátás hiányos, kevés gazdaság van, ahol a víz be van vezetve az istállóba, de a gazdaságok többsége rendelkezik kúttal. A csatornázás a híg trágya összegyűjtéséhez még nincs elterjedve, a híg trágyát a patakokba, folyóvizekbe engedik, ami a folyóvizek szennyezéséhez vezet (algásodás). A híg trágya összegyűjtve hatékony lenne a termőföldek talajfeljavításában.

Jelentős a városszéli gazdaságok száma is, amelyek a városok körül egy „tejgyűrűt" képeznek. Ezek a gazdák nem a csarnokba viszik a tejet, ahol 5000 lejt adnak érte, hanem inkább beviszik a városba, ahol készen házhoz szállítják, és ahol 7000–10 000 lejt fizetnek nekik.

Tehát a gazdaságok rendelkeznek istállókkal, takarmánytározókkal, a gépesítés viszont nagyon hiányos. Kevés gazda rendelkezik traktorral, gépesített földművelő eszközökkel. A fejés is kézzel történik, egyrészt a gazdaságonkénti alacsony fejős állatállomány miatt, másrészt a fejőgépek megvásárlása költséges. A fejőgépek használata hozzájárulna a jobb minőségű, biztosabb, higiénikus tejtermeléshez. A takarmányozás terén csak a kaszálás gépesített, de még ezt sem engedheti meg magának minden gazda.

Hargita megyében például csak 54 kisfarm van, ahol a tehenek létszáma 15-nél magasabb.

Az úthálózat állapota jelenti a másik nagy problémát a régióban. A rossz minőségű vagy nem létező utak megnehezítik a begyűjtést. Nehézkessé és lassúvá teszik a folyamatot, ami több negatív következménnyel jár. Egyrészt sok nehezen elérhető helyre nem is mennek ki begyűjteni a tejet, és ezekben a helységekben a szarvasmarha-tenyésztés idővel fel fog számolódni.

Másrészt a tejet rögtön fejés után hűteni kellene, hogy a minősége megmaradjon. Ehhez könnyen és gyorsan elérhető hűtőházak kellene legyenek minden helységben, ahol szarvasmarha-tenyésztés folyik. Tehát a hűtőházak hiánya is a régió problémái közé tartozik. A fejés után eltelt túl hosszú idő és a nem megfelelő szállítás is a leadott tej minőségének romlásával jár.

II.3. Az állatállomány

A kommunizmus idején a mezőgazdasági termelőszövetkezeteket (tsz-eket) magas létszámú szarvasmarha-állomány tartására kötelezték. A magángazdák a szarvasmarhát elsősorban mint igás állatot tartották. Tehenészet csak tartás-nevelés végett folyt. A tejet házi szükségletre használták, a tehéntejből sajtot a piacra nem készítettek.

A rendszerváltás nyomán 1990-ben a tsz-ek felbomlottak, az állatokat nagyon sok helyen széthordták. A hozzá nem értés és a nem megfelelő gondozás hiányában az első években az állományban nagy visszaesés következett be. A helyzet lassan változott, az állomány csak 1992-ben stabilizálódott (lásd 1.2. táblázat). 1992–1996 között az állomány azonos szinten maradt, 1996-tól újra csökkenő tendencia jellemzi a létszámot.

A 2000-ben bekövetkezett szárazság 15%-os állománycsökkenést okozott. Ma az országos szarvasmarha-állományt 2,9–3 millió főre becsülik, l. az 1.3-as táblázatot (5%, a gazdák nem jelentik be az állataikat).

A történelmi állapotokat tekintve, az 1800-as években a szarvasmarhánál túlsúlyban volt az ún. csíki buta (csíki elnevezés szerint csángó vagy mokány), rövid lábakkal, tömör testtel, szürke szőrrel és kurta, fekete szarvakkal. Ez tulajdonképpen keleti eredetű fajta. Előnye, hogy az időjárás viszontagságait jól bírta, olcsón takarmányozható volt. A szarvasmarha-állomány tudatos feljavítására a XIX. század utolsó felében került sor. A csíki buta helyét a nagyobb testű, fehér, ún. magyarerdélyi vette át. 1911-ben a magyarerdélyi dominált, de már megjelent a pirostarka is.

Manapság a székelyföldi szarvasmarhának 90%-át a román pirostarka képezi. Ez siementhal típusú tehén, ami azt jelenti, hogy vegyes hozamú, mind tej szempontjából, mind hús szempontjából. Nemesítését mesterséges megtermékenyítéssel végzik német pirostarkával, ez folyamat 1998-tól van folyamatban. Az ebből a keresztezésből létrejött egyedeket félvérnek (hibrid) nevezik, ez csak egy generáción keresztül lehetséges. Kérés alapján a román pirostarkát keresztezik a red-holsteinnal is, amit cseppvér-keresztezésnek neveznek. A piros fríz és fekete fríz összesen 1%-át teszi ki az állománynak, a többi 9%-ot a keresztezett félvérek (hibridek) teszik ki. A nemesítési program továbbra is a helyi pirostarka nemesítést tartja fontosnak. [Bíró, 2002]

Konkrét számpéldaként leírunk néhány adatot Hargita megyéről. A szarvasmarha-állomány kb. 70–75 000 fő, az állami szektorban található szarvasmarhák száma elhanyagolható, csupán 0,6%. Az összes főből 44 000 törzsállomány. A selejtállomány magas, ma is 30% körüli. A megye szintjén a 75 000 szarvasmarha 27–28 ezer gazda tulajdonában összpontosul. 1985–1986-tól kitűnő hegyitarkákkal történt a fajtafeljavítás, 5–6 generáció alatt értek el eredményt a tőgyalakulás terén.

A megyében 1991 végén kezdtek el egy újabb fajtafeljavítási programot. A legjobb bikáktól származó, mélyhűtött spermát használták. Az állomány 60%-át termékenyítik meg mesterségesen. Az embrió-átültetés költséges és kockázatos, 700 000 lejbe kerül a műtét előtti gyógyszer, kb. 1,5 millió az embrió-átültetés költsége, és csak 50%-os az eredményessége.

A jó állomány 75%-nál nagyobb része külföldi vérhányadú.

A megyében az állományt Kanadából és az AEÁ-ból származó vörös holsteinnal javították fel. 1992 januárjától Hargita megyében a legjobb bikákkal dolgoztak, 2000 nyarától a megyében a faj-

tafeljavítás világszintűnek tekinthető.

A megye jó törzsállománnyal[5] rendelkezik, egész Románia szintjén a mesterséges megtermékenyítéshez szükséges anyag 35%-át Hargita megyéből szállítják.

Az interjúk készítésének pillanatáig az állomány 60%-át már feljavították (10 év kell a genetika feljavításához). A fajtajelleget tekintve interjúalanyaink elmondták, hogy a megye összállományából csak 600 fő nem hegyitarka (siementhal). A szakértők szerint továbbra is hegyitarkában kell gondolkodni, mert egyetlen keresztezéssel át lehet állni tej-, illetve hústermelésre (a hús minősége a megyében az átlag fölött van).

A bikák értékelése az utódaik tejtermelése és a hímivarú utódok testtömeg-gyarapodása által történik. 2002-ben az állam növelte a gazdáknak nyújtott támogatást. Minden megtermékenyítésre 2 dózist ingyen biztosítanak.

A takarmányozási hibák, amelyekről a következő alfejezetben beszélünk, élénken befolyásolják a megtermékenyítést. A genetikai feljavítást tovább kell folytatni, mert az ún. heterózis hatással akár tehenenként 800 l évi többlettermelés is elérhető.

Egyik magánvállalkozó interjúalanyunk elmondta, hogy a helyzet nem éppen ilyen rózsás. Az állatállomány zöme valóban a tarka red-holstein (német fajta – 30% a génállománynak) [kevés a fekete-fehér holstein-fríz] keresztezve a siementhalival (svájci fajta – 70% génállomány), ami a mi zónánkra ideális volna.

A siementhali tehén hústehén, közepes tejhozammal. A red-holstein kimondottan tej- (egyáltalán nem hús) termelő állat, de nagyon érzékeny, igényes: ha rosszul takarmányozzák, kevesebb tejet ad, mint egy siementhali.

A rossz tejhozamok egyrészt a rossz takarmányozás következményei, másrészt a mesterséges megtermékenyítéssel foglalkozó technikusok tudatlansága. Nem megfelelő tanácsot adnak a gazdáknak, sokszor hatalmas bikák spermáját adják be kecskéknél alig nagyobb teheneknek, és csodálkoznak, ha a borjú belejük döglik. Így az állatállomány feljavítása nem megfelelő iramban és módon történik.

II.4. A takarmányozás

Amint azt az előző alfejezetben említettük, a régióban takarmányozási problémák merülnek föl. A gazdák nincsenek kellőképpen felkészülve, a takarmányozás mérnöki tudást igényelne. A gazdáknak csak 15–20%-a rendelkezik a helyes takarmányozáshoz szükséges tudással. Az alábbiakban felhasználtuk a Gazda Útmutatót [HMMSzH, 1999], valamint Nemes Levente kutatótársunk szakismeretét és tapasztalatait.

II.4.1. A szarvasmarhák táplálékszükséglete

A takarmányozás a tejtermelés legjelentősebb költségtényezőjét jelenti. A megtermeszthető növények, a takarmányozásban felhasználható élelmiszeripari és más eredetű melléktermékek meghatározzák az adott régió takarmányozását. Eszerint megkülönböztethetjük a régiókat aszerint, hogy a silókukorica és a pillangósvirágúak (lucerna vagy lóhere stb.) az adott régióban gazdaságosan termeszthetők-e. A silókukorica és a lucerna melegigényes növények, tehát ezek nem képezhetik a Gyergyói- és a Csíki-medencékben a tehenek takarmányát. Ugyanakkor a Maros, a Nyárád és a Küküllők völgyében a lucerna és a kukorica terméshozama kimagasló, még az átlag is mesze az országos átlag felett van. Ezért a téli takarmányozás esetén a tej önköltségszámításánál a két típust külön tárgyalom.

A tejtermelés költségeként a következő tényezőket veszem figyelembe:

– a tejtermelő állatok istállóinak és takarmánytárolóinak értékcsökkenését
– a tejtermelő szarvasmarhák takarmányköltségeit
– a tehenek termelése során bekövetkező értékcsökkenést
– a termelés során felhasznált munkaerő munkabérét
– fejőkészülékeket
– az állategészségügyi költségeket, valamint
– a különböző adókat, illetékeket.

Ezek alkotják a tejtermelés legjelentősebb költségeit, és ilyenképpen ezek a tej önköltségének legfontosabb komponensei.

Az istállók és takarmánytárolók értékcsökkenése, a tej önköltségére lebontva, már kisebb állományok esetén is jelentéktelen (7–8 tejelő tehén), de ezek építése jelentős pénzberuházást jelent. Az említett épületek építésekor figyelembe kell venni az állatok biológiai igényeit (fényviszonyokat, az alacsony páratartalmat biztosító szellőztetőket, a takarmányozást és a vízellátás biztosítását). Ugyanakkor törekedni kell a legolcsóbb megoldások választására. Az épületek értékcsökkenése és a különböző karbantartási munkálatok évi 0,5 millió lejes költséget jelentenek évente tejelő tehenenként.

A tejtermelő tehenek első laktációját követően ajánlatos azok értékcsökkenését költségként elszámolni. Például egy 1000 euró értékű előhasú üsző értékcsökkenése az átlagos 6 laktációt tekintve és az 500 végső értékesítési árral számolva 83 euró laktációnként. Ezt az összeget a tej önköltségszámításánál tejmennyiségre lebontva veszem figyelembe.

A termelés során egy ember kb. 8 tehenet tud ellátni közepes gépesítettségi fok mellett, és ez 3 millió lejes munkabérrel számolva 4,5 millió lej költséget jelent tehénlaktációnként.

A fizikailag tiszta, alacsony összcsíraszámú tej termeléséhez többek között fejőgépekre van szükség. A 20 millió lejes fejőgépet és ennek 5 éves használhatóságát, valamint azt figyelembe véve, hogy egy ilyen fejőgép kb. 8 tehén fejésére alkalmas, eredményül 0,5 millió költséget kapunk tehenenként évente, vagyis laktációnként. Az állategészségügyi költség átlagosan kb. 0,5 millió lejt jelent.

[5] törzsállomány: bikát nevelő anyák

II.4.1. táblázat: Tejelõ tehenek létfenntartó táplálóanyag-szükséglete

Élõtömeg	Tejtermelõ nettó energia NEI, MJ		Nyersfehérje (g)	Ca (g)	P (g)
	Istállózott	Közepes legelõn			
650 kg	43,1	51,7	515	32	25

II.4.2. táblázat: Tejelõ tehenek táplálóanyag-szükséglete 20 kg tej termeléséhez

Zsír %	NEI MJ	Nyersfehérje (g)	Ca (g)	P (g)
4%	20*3,1=62	20*87=1740	20*2,8=56	20*1,7=34

II.4.3. táblázat: Tejelõ tehén létfenntartó táplálóanyag-szükséglete + 20 kg tej termeléséhez szükséges táplálék

Tejtermelõ nettó energia NEI , MJ		Nyersfehérje (g)	Ca (g)	P (g)
Istállózott	Közepes legelõn	2255	88	59
105,1	113,7			

II.4.4. táblázat: Egy lehetséges téli takarmány-összetétel csíki és gyergyói viszonyok között (A típus) (20 kg tejtermelés esetén)

Takarmány	kg	Nyersfehérje (g)	NEI MJ	Ca (g)	P (g)
Réti széna	8	902	35,17	33,56	19,58
Zabosbükkönyszéna	5	613,20	19,66	37,38	12,18
Rozs	1,5	143,88	10,63	1,18	4,18
Zab	2	207,30	13,11	1,77	6,74
Kukorica	2	187,87	15,63	0,55	5,84
Sörtörköly	7	400	10,08	6,72	28,56
Össz. szárazanyag	17,776	2454,25	104,28	81,16	77,08
Takarmánymész	0,019			7,60	
Össz. Ca tart.				88,76	

II.4.5. táblázat: Nyári takarmányozás (20 kg tejtermelés esetén)

Takarmány	kg	NEI MJ	Nyersfehérje g	Ca (g)	P (g)
Gyep (legelõ)	40	60,24	1655	59,8	34,18
Rozs	1,5	10,63	143,88	1,18	4,18
Zab	2	13,11	207,3	1,77	6,74
Kukorica	2,5	19,54	234,84	0,684	7,3
Sörtörköly	7	10,08	400	6,72	28,56
Össz. szárazanyag	17,81	113,6	2641,02	70,15	80,96
Takarmánymész	0,1			38	

II.4.6. táblázat: 20 kg tejet termelõ 650 kg-os tehén téli takarmányozása (B típus)

Takarmány	kg	NEI MJ	Nyersfehérje	Ca (g)	P (g)
Lucernaszéna	8	37,31	1400	115,50	18,9
Lucernaszenázs	15	29,4	1055,25	82,95	14,18
Kukorica	5	39	469,68	1,37	14,6
Össz. szárazanyag	17,810	105,71	2924,93	199,82	47,68
Phylafor Super	0,475			17	90
				216,82	137,68

Jelenleg nem terhelik adókkal az állattartó gazdákat, és ez azzal magyarázható, hogy az állattartás alacsony jövedelemtermelő képességű ágazat. A tejtermelő ágazatot terhelő illetékek közül a legeltetési díj érdemel figyelmet, amelyet a takarmányozási költségeknél veszek figyelembe.

A II.5. alfejezetben visszatérünk még az állam által támogatott farmméret és létszám összköltségeire.

II.5. A tejhozamok és a minőség

Az 1.5., 1.6. és 1.7. táblázatban bemutattuk a tejtermelés alakulását mind országos, mind regionális szinten az elmúlt évtizedben.

Kutatásunk során adatszolgáltatóink beszámoltak a legfrissebb fejleményekről is. Az utóbbi évek szárazsággal sújtottak, ezek közül a legnehezebb a 2000-es év volt, amikor, ahogyan azt már em-

lítettük, a szarvasmarha-állomány 15%-kal csökkent. A tejhozamok is csökkentek az említett időszakban.

A tejtermelés terén 2001-ben a régióban meghaladták az 1989-es értékeket, annak ellenére, hogy a tejelő állatok létszáma jóval kisebb. A törzsállomány 70%-át sikerült átmenteni. A naprakész adatok a múlt évi tejtermelésről Hargita megyében:

A fenti adatokból kitűnik, hogy a kedvezőbb időjárás hatására az előző évinél 15 681 ezer hl-rel több tejet eredményezett. A Mezőgazdasági Hivatal havonta követi az állomány változását, az idén 12%-ot nőtt a tavalyi átlaghoz képest. A fajtafeljavításnak és a jobb tenyésztési körülményeknek köszönhetően tehenenként átlagban 10 év alatt évi 1114 l tejtermelés-többletet értek el.

Ami a lefejt tej minőségét illeti, két egymással szembenálló problémával találkozunk. Ha a talaj nem lenne elszennyezve, a legelő tehenek a sok hasznos nyomelemet tartalmazó fűnek köszönhetően sokkal egészségesebb tejet adnának, mint a tudományos módszerekkel vitaminozott műtáplálékon élő „nyugat-eu-

II.4.7. táblázat: A tej önköltsége 6100 kg-os évi tejtermelésû tehenek nyári takarmányozása esetén

Takarmányköltség	Legeltetés (180 nap)	180 nap * 10 000lej/nap = 1 800 000 lej
	Rozs (1,5 kg / nap)	225 kg = 675 000 lej
	Zab (2 kg/nap)	300 kg = 900 000 lej
	Kukorica (2,5 kg/nap	375 kg = 1 125 000 lej
	Sörtörköly (7 kg/nap)	1050 kg = 420 000 lej
	Takarmánymész	7,5 kg = 75 000 lej
Takarmány összköltsége		5 095 000 lej
Istállók, takarmánytárolók értékcsökkenése		250 000 lej
Tejelõ tehenek értékcsökkenése		1 203 500 lej
Munkabér		2 250 000 lej
Állategészségügyi költségek		250 000 lej
Fejõgép értékcsökkenése		250 000 lej
Energia		300 000 lej
Összköltség		**9 508 500 lej**
Önköltség/kg		**3117,5 lej**

II.4.8. táblázat: A tej téli önköltsége A típusú takarmányozás esetén

Takarmány	Réti széna (8 kg)	8*180=1440 kg 1440*3000=4 320 000lej
	Zabosbükköny (5 kg)	5*180=900kg 900*3500=3 150 000 lej
	Rozs (1,5 kg/nap)	1,5*150=225kg 225*3000=675 000lej
	Zab (2 kg/nap)	2*150=300kg 300*3000=900 000 lej
	Kukorica (2 kg/nap)	2*150=300kg 300*3000=900 000lej
	Sörtörköly (7 kg/nap)	7*150=1050kg 1050*600=630 000lej
	Takarmányköltségek	1 057 000lej
Egyéb költségek megegyeznek a nyári költségekkel		4 503 500 lej
Összköltség		**1 5078 500 lej**
A tej önköltsége		**4943,7 lej/kg**

II.4.9. táblázat: A tej téli önköltsége B típusú takarmányozás esetén

Takarmány	Lucernaszéna (8 kg)	8kg*180 nap=1440 kg 1440kg*2500lej/kg=3 600 000lej
	Lucernaszenázs (15 kg/nap)	15 kg*180nap=2700kg 2700kg*1000lej/kg=2 700 000lej
	Kukorica (5 kg/nap)	5kg*150nap=750kg 750kg*3000lej/kg=2 250 000lej
Takarmányköltségek		8 550 000 lej
Egyéb költségek megegyeznek a nyári költségekkel		4 503 500 lej
Összköltség		**13 053 500 lej**
A tej önköltsége		**4280 lej/kg**

rópai rokonaik".

A talaj elfertőzéséről már szóltunk az infrastruktúrát bemutató fejezetben.

A másik probléma az, hogy kevés fejőgép van Székelyföldön. A gazdák túlnyomó többsége kézzel feji a teheneit, és így nem lehet biztosítani a megfelelő higiéniai körülményeket. A lefejt tejet kannákba teszik, és elszállítják a begyűjtő-központokba. Mivel nem higiénikus módszerekkel volt a tej lefejve, és fejés után nem volt azonnal lehűtve, a jelenlevő kórokozók nagyon alkalmas talajt kapnak a szaporodáshoz.

Külön kiemelném néhány tejfeldolgozó panaszát. A rossz higiéniai körülmények között lefejt tejet a gazdák még fel is vizezik. Az egyik tejporgyárban elpanaszolták, hogy ha a begyűjtő felé vezető út mellett borvízforrások vannak, akkor a tej a borvízben megtalálható ásványi sókkal van tele, és külön problémát jelent ezek technológiai úton való eltávolítása.

Ugyanott mesélték, hogy az antibiotikummal kezelt tehenek tejét is összekeverik a gazdák az egészséges tehenekével, majd úgy próbálják leadni. Ilyenkor a gyár technológusai az antibiotikumok eltávolításával is kínlódhatnak.

II.6. A támogatási rendszer

Az idén a honatyák a 2002/54-es törvényben fogalmazták meg a tej szempontjából az 1800 lej/l-es támogatást hegyvidéken nyári időszakban. Az összeget télire még 30%-kal emelik. Ez a törvény az elsődleges termelőkre vonatkozik.

Támogatást az először ellett tehenekre adnak 1 000 000 – 4 000 000 lejig. Ennek azok a feltételei, hogy a tehén mesterségesen vagy hivatalosan bejegyzett bikától legyen megtermékenyítve. A támogatásnak a terjedelme attól is függ, hogy az üszőnek a szülei milyen fajtától vannak és bejegyzettek-e.

I.5.1. táblázat: A tejtermelés alakulása Hargita megyében az utóbbi két évben

Dátum	A begyûjtött tej mennyisége (ezer hl-ben)
2002.01.31	94 511
2001.01.31	78 830

Az állam támogatást ad még a mesterségesen megtermékenyített anyaállattól származó hat hónapos borjakra 500 000–600 000 lejig, de ezt az időt nem nagyon érik el a borjak, mert a gazdák a családfenntartás érdekében levágják körülbelül 1,5–2 hónapos korukban. [Bíró, 2002]

A 380 kg-os bikaborjúkra is adnak támogatást, ha hivatalos vágóhídon értékesítik. Ekkor kilogrammjára 4000 lejt adnak. Hargita megyében például két hivatalos vágóhíd működik: egy Gyergyószentmiklóson és egy Székelyudvarhelyen. Támogatták még a földmegmunkáló gépekbe vásárolt üzemanyagot, de itt is a 16 000 lejből csak 2000 lej volt a támogatás.

A megfelelő üzemmérettel rendelkező gazdák is állami támogatásban részesülhetnek. 2002. január 1-jétől az állam támogatja a koncentrált árutermelő egységeket; 15 fejőstehén létszámtól, ha a gazdaság rendelkezik még 25 ha területtel hegyvidéken, 50 ha-ral dombvidéken, vagy 110 ha-ral síkvidéken, valamint fejőgéppel és minőségi tejet termel.

Az állami támogatás célja a közös tenyésztés és értékesítés, amint már említettük, az EU nyomására koncentrálni akarják az erőforrásokat. Itt érdemes megemlíteni, hogy az ország központi fejlesztési régiójából, amelyhez a három székely megye tartozik, és központja Gyulafehérváron van, az első határidő lejártakor kevesebb mint 10 pályázat érkezett a központba. Ezek közül egyik projektet sem a Székelyföldről nyújtották be.

Az okok között a megkérdezettek egy része az állami hivatalnok cinizmusát említette, amiért Gyulafehérvárt összekapcsolták Székelyfölddel, mások a korrupcióra panaszkodtak. Az utóbbi 12 évben a régió vállalkozói rengeteg pályázatot nyújtottak be, és nagyon ritkán nyertek.

Itt emelnénk ki a Sapientia – EMTE egyik fontos szerepét: a hallgatókat meg kell tanítani pályázatokat írni és segíteni a régió gazdáit a pályázásban és a gazdasági fejlesztésben.

A Hargita megyei mezőgazdasági igazgatóság összeállított egy 15 fejőstehenet tartó farmra vonatkozó teljes költségszámítást és üzleti tervet, de az adatokat levédték. A dokumentum elvégzi a teljes állatállományra (15 fejőstehén, 7 üsző, 4 fő 18 hónapos, 4 fő 12–18 hónapos, 5 fő 6–12 hónapos, 5 fő 3–6 hónapos, 5 fő 0–3 hónapos borjú, 7 fő bikaborjú, 2 leselejtezendő tehén és egy ló), a takarmányozásra, az épületekre és gépekre vonatkozó költségszámítást és két lehetséges értékesítési módszer szerinti jövedelmezőséget.

Egy ilyen farm, amely a 2002/108-as sürgősségi kormányrendelet alapján SAPARD-támogatásban és bankhitelben részesülhet, a következő főbb éves jövedelmezőségi adatokkal rendelkezik:

A farm megvalósításához 1,72 milliárd lejre van szükség, és ha a SAPARD-támogatáson kívül hitelből is finanszírozzák, 3 éves türelmi idő után további 5 év alatt képesek a hiteleket kamatostul visszafizetni.

II.6.1. táblázat: A felvázolt farm pénzügyi mutatói

	Érték ezer lejben	
	A változat	B[6] változat
Élõ állatok	136 020	136 020
Tej	236 250	0
Hús	117 950	117 950
Feldolgozott termékek	0	367 500
Támogatások	26 250	0
Összbevétel	***516 740***	***621 470***
Összköltség	***383 794***	***497 571,74***
Profit	**132 676**	**123 898,26**
Fejlesztési alap	201 044	234 386

(Folytatás a következő lapszámban)

6. Az A változatban a tejet fejés után leadnák egy begyűjtőnek, és felvennék az érte járó támogatásokat, a B változatban helyben pasztörizálnák és csomagolnák a tejet, készterméket értékesítve.